

själv inte tvekar att använda sig av apokalyptiska tankefigurer?

Dessa problem i Luthers texter kan, om inte lösas så i varje fall tydliggöras genom att den metafysikkritiska potentialen i *deus absconditus*-tanken tillåts spela en roll i läsningen. Luthers tal om den fördolde Guden är ett avvisande av att maktanspråk – religiösa såväl som politiska – kan förankras i en för oss tillgänglig gudskunskap. Luthers metafysikkritik – i Mjaalands läsning – innebär förvisso inte ett avvisande av all metafysik, men väl ett destabiliserande av metafysiska tankefigurer. Därför blir skriften – eller kanske mer pregnantly uttryckt *det skrivna* – central. Det finns en rörelse bort från det essentiella till det skrivna, till fenomenen.

Luthers problem med de politiska läsningarna av apokalyptiska texter i såväl en romersk-katolsk som en radikalreformatorisk kontext är att de på olika sätt domesticerar Gud. De romersk-katolska läsningarna bygger på tanken att det är kyrkan som sitter på nycklarna till den korrekta läsningen, medan Müntzers läsning med Mjaalands ord kan förstås som att den fördolde Guden identifieras med revolutionen. Luthers egen polemik blir inte begriplig om inte tanken på Guds fördoldhet tas på allvar. Det brutala och vulgära i Luthers texter kan därmed (även om det inte nödvändigtvis var hans egen intention) läsas som ett slags satir (s. 173).

En av de centrala uppgifter som Mjaaland ålägger sig själv är att visa hur Luthers förståelse av *deus absconditus* kan bidra till en nutida reflektion om tänkandets villkor i allmänhet och om villkoren för "att tala eller inte tala om Gud" (s. ix). Det råder ingen tvekan om att boken lever upp till denna ambition. Som läsare kan vi med förväntan se fram emot den planerade andra volymen av undersökningen.

Thomas Ekstrand,
Docent, Uppsala

Nehemia Moshi, *Stretching the Drum Skin. An Analysis of Power Relations in Leadership Development and Succession in the Evangelical Lutheran Church in Tanzania – Northern Diocese 1942–1993*. Åbo: Åbo Akademi University Press, 2016. 286 sid.

Även om majoriteten av världens kristna befunnit sig utanför västvärlden sedan 1980-talet reagerar teologisk forskning tämligen trögt på denna förskjutning av kristendomens tyngdpunkt. När det gäller missionshistoria har västerländsk forskning tidigare fokuserat på individuella (manliga) missionshjältar medan nyare forskning lyft upp andra aktörer såsom kvinnor och missionsskurkar. Perspektivet har samtidigt växlat från individen till organisationer såsom missionssällskap och samhällen, där de lokala aktörernas roll lyfts fram, oftast genom studier skrivna av forskare från

samma kulturbakgrund. I linje med den nya inriktningen som ställer just den lokala aktivismen i centrum är Bengt Sundklers och Christopher Steeds monumentala verk *A History of the Church in Africa*. Denna inriktning medför att det inte längre är möjligt att bedriva forskning enbart utifrån europeiska språk samt att även muntliga källor måste beaktas. Arbetet med historisk metodologi kring denna förändring tycks dock än så länge inte kommit särskilt långt. Den metodologiska frågan gäller inte enbart relationen mellan skriftliga och muntliga källor utan också betydelsen av kulturskillnaderna: Intervjuer, som mycket av denna forskning bygger på, är högst avhängiga av kulturella uttryckssätt.

Nehemia Moshi, en tanzanisk teolog som nyligen disputerat i kyrkohistoria vid Åbo Akademi, passar alltså väl in i den sakta ökande trenden som går i takt med kristendomens globalisering. Hans avhandling, som behandlar norra Tanzanias lutherska kyrkas historia, bygger huvudsakligen på arkivmaterial och muntliga källor i Tanzania även om han också tagit del av västerländska arkiv.

När synvinkeln är tanzanisk är det knappast överraskande att frågor om maktförhållanden hamnar i fokus. Dessa brukar vara en öm punkt i relationen mellan afrikanska kristna och västerländska missionärer liksom lokala kristna sinsemellan, något som blir förståeligt med tanke på den stora roll tanzaniska kyrkor spelar i fördelningen av ekonomiska resurser från både lokala källor (kollekt, gåvor, inkomst från kyrkliga projekt och så vidare) och källor utanför Tanzania (bidrag till mission och utvecklingsarbete). Därtill kommer även den stora sociala och politiska betydelse som kyrkor har i Tanzania, samt den specifika kontexten, karakteriserad av ytterst begränsade resurser.

Författaren beaktar dessa maktstrukturer genom att behandla tre historiska epoker och de mest akuta kyrkliga frågorna under epokerna: Byte av kyrkans ledarskap från vita missionärer till afrikanska kristna (1943–1958), utvecklingen som ledde till att man lämnade den synodala strukturen och konsekurerade en biskop (1959–1969) och sist, kyrkans etniska splittring och kampen över frågan om kvinnors ordination (1970–1993). Med tanke på bredden av dessa teman är det lätt att förstå att det inte är möjligt att gå särskilt djupt i respektive ämne.

Moshis behandling av maktstrukturer är konstruktiv i den bemärkelsen att han inte målar en enkel bild av koloniserade afrikaner och förtryckande missionärer utan tar fram flera nyanser. Han visar hur olika afrikanska intressegrupper spelade sina egna politiska spel både under och efter kolonialtiden och hur i vissa fall afrikaner och västerlänningar formade allianser med varandra. Som två exempel kan man lyfta fram den amerikanske missionären Elmer Danielson och hans stöd till den lokala rörelsen som tog frågan om den brittiska kolonialadministrationens annexerande av god åkermark i Meru-området ända till Förenta na-

tionerna. Kolonialadministrationen var inte lika imponerad av missionärens val av sida som den lokala befolkningen. I en annan incident skulle den nya afrikanska biskopen avskeda en amerikansk missionär som ansågs vara för självständig i relation till kyrkans ledare, men gamla maasai-ledare kunde hjälpa amerikanen att stanna kvar inom stiftet.

Författaren lyfter även fram det sätt på vilka etnisk tillhörighet, genus och även individernas personlighet påverkade den historiska utvecklingen. Däremot finns det inte mycket om samhällsklasser i denna avhandling trots att kolonialismen påverkade samhälleliga klasstrukturer på ett avgörande sätt. Mest tydligt syns etnicitet i spänningarna mellan tyska och amerikanska missionärer, där en särskild hybridfigur reser sig ovanför de andra: Den rysk-tyske missionären Richard Reusch, som såsmåningom blev amerikansk missionär. De etniska gränserna var alltså inte helt fixade. Även om etnicitet var viktigt för tanzanier från början var det främst efter att den första afrikanska kyrkoleadaren, Stefano Moshi (inte släkt till författaren), hade avlidit, som frågan om etnicitet kom att spela en avgörande roll. Vid denna tid, i början av 1990-talet, nådde den tanzaniska kyrkohistorien sin lågpunkt genom det lutherska inbördeskriget, i vilket lutheraner dödade varandra. Detta ledde till splittring av kyrkorna och i slutet av samma årtionde fanns det flera stift för Meru-folket och även en separatistkyrka. Redan innan dess hade två nya stift från norra Tanzania splittrats på etniska grunder (nordstiftet hade gått ihop med andra lokala kyrkor för att forma en nationell luthersk kyrka 1964).

Det som är värdefullt i Moshis forskning är att förutom att han (naturligtvis) har en tydlig tanzanisk synvinkel och på det sättet kompletterar tidigare forskning som gjorts vid Åbo Akademi på detta område (Henrik Smedjebacka, *Lutheran Church Autonomy in Northern Tanzania 1940–1963*; Kim Groop, *With the Gospel to Maasailand – Lutheran Mission Work among the Arusha and Maasai in Northern Tanzania 1904–1973*), är han också mycket balanserad och respektfull i sin beskrivning och analys av olika aktörer. Tidsmässigt överlappar hans arbete inte heller med Joseph Parsalaws *A History of the Lutheran Church, Diocese in the Arusha Region from 1904 to 1958*. Man kan alltså konstatera att här har vi ett värdefullt bidrag till tanzanisk kyrkohistoria. Frågan är bara hur mycket författaren har utelämnat i sin undersökning och analys, detta med tanke på att han själv är verksam i kyrkans universitet och på det sättet i beroenderelation till det han undersöker. I Tanzania är det välkänt att den gömda agendan är den viktigaste. Moshi lyfter fram en hel del gömda agendor men läsaren kan undra om detta var allt.

Man kan bara önska att det även i framtiden kommer att finnas forskare från både den globala södern och från västvärlden som är villiga att bedriva mödosamt forskningsarbete som kräver breda språk- och

kulturkunskaper. Det är endast genom sådan forskning som vi kan nå en mer täckande och balanserad bild av hur dagens kristendom blev som den är i merparten av världen.

*Mika Vähäkangas,
Professor, Lund*

Stuart Murray, *Radikalt lärjungaskap. Med inspiration från anabaptismen*. Blidsberg: Evangelie förlag, 2012. 198 sid.

Den svenska översättningen av den engelska titeln *The Naked Anabaptist. The Bare Essentials of a Radical Faith* kan verka något avskräckande med sin accentuering av ett radikalt lärjungaskap. Den för närmast tankarna till en radikal, svåruppnåelig och kanske till och med elitistisk spiritualitet. Men detta är inte en korrekt bedömning av bokens innehåll, då författarens strävan snarare är att lyfta upp anabaptismens huvuddrag som en ekumenisk vision för hela den kristna kyrkan. FD Stuart Murray är ledare för den brittiska organisationen *Anabaptist Network* som förvånande nog har medlemmar från både romersk-katolska, anglikanska, metodistiska, baptistiska och pentekostala kyrkor. Ett liknande nätverk finns numera också i Sverige där det går under namnet Nätverket Anabaptist.

Radikalt lärjungaskap är den första av Murrays böcker som översatts till svenska. I sin disposition utgår den från det anabaptistiska nätverkets sju grundvärderingar, och handlar på så sätt lika mycket om den historiska som om den nutida anabaptismen. I inledningen redogör Murray för den uppmärksamhet som den anabaptistiska traditionen nu får i allt större kretsar; hur kristna från många olika kyrkor och samfund ser den anabaptistiska traditionen som en inspirationskälla att ösa ur. I den svenska upplagan har denna inledning föredömligt nog kortats ner något. Murrays vältaliga genomgång av det nutida brittiska intresset för anabaptismen håller knappt intresset uppe för alla oss icke-britter. Att det var klokt att korta ner denna inledning demonstreras av att den holländska upplagan av boken valde att följa den svenska snarare än det engelska originalet.

Murray går systematiskt igenom de sju grundvärderingarna. Dessa kan kortfattat sammanfattas: (1) Jesus är både förebild och frälsare, (2) bibelläsning och bibeltolkning måste vara Jesuscentrerad. (3) Västerlandet är på väg in i en tid av efterkristendom där staten och kyrkan inte längre kan sammankopplas, vilket innebär att kyrkan nu måste ta lärdom av anabaptismen och andra marginaliserade historiska rörelser, och (4) forma sårbara och öppna gemenskaper för de fattiga och maktlösa; (5) församlingar som är överlätna gemenskaper, (6) lever i enkelhet och miljö- och rättvisemedvetenhet och (7) verkar för fred. Murray lyckas i flera fall visa hur de anabaptistiska värderingarna kan